

"Å få eit forhold til å fungere er ganske hard jobbing"

Kommunikasjon, kjønn og kjærleik i heteroseksuelle samliv.¹

Hilde Danielsen

Rokkansenteret

Universitetet i Bergen

hilde.danielsen@rokk.uib.no

Abstract

Communication, Gender and Love in Heterosexual Relationships.

The tension between understanding couple relationships as "given as they are" or possible to develop, control and change is the subject for this article. The analysis is based upon how heterosexual couples talk about love, communication and gender in qualitative interviews. Love is understood as work which needs investment, in opposition to be "in love" it is talked about as a choice which needs action to be kept alive. To work with the relationship becomes a new demand and form of mutual responsibility for modern couples. Communication is given an essential value as glue in the relationship, both as a means of avoiding misunderstandings and as a tool to create and nurture intimacy and positive change. Stereotypical and possible essentialist views of gender - such as women are better talkers and men are more solution-minded - are important argumentative resources in understanding difficulties regarding love and communication for the couples. Gender is however not used as defining the truth about the partners, but as a starting point for a discussion about issues in the relationship. The therapeutic ethos about possible change and growth in personal relationships fronted through the idea *love as work* is more important for the couples than complementary ideas about gender.

Nøkkelord:

*Kommunikasjon,
kjærleik,
parforhold,
kjønn,
samlivskurs*

Kva skjer når kjærleik vert definert som arbeid med relasjonar? Kva rolle spelar kommunikasjon og kjønn i arbeidet med kjærleiken? Korleis oppfattar par høve til å endre samlivet sitt? Spenninga mellom å akseptere samliv "slik det er" versus å jobbe for endring er tema for denne artikkelen. Dette temaet vert analysert ut frå korleis

heteroseksuelle par snakkar om kommunikasjon, kjønn og kjærleik.

Analysen baserer seg hovudsakleg på kvalitative intervju om ideal og normer for parforhold med par ei tid etter at dei har vore på samlivskurs. Målet med samlivskurssa som para har vore med på, er positiv endring for å ta vare på det gode i parforholdet. Kurssa er slik retta inn mot par som definerer seg sjølve som velfungerande, utan store utfordringar og med eit ønske om å halde saman. På spørsmål om kva som pregar eit godt samliv, svarar fleire informantar omtrent som denne mannen: "At du kommuniserer godt saman. Respekt, å vere ærleg og vennskap". Ønsket om intimitet og likeverd i samlivet stod høgt på dagsordenen for para, dei snakka om ein versjon av kjærleik som ligg nærare vennskapet enn den pasjonerte kjærleiken. God kommunikasjon vart hyppig trekt fram som eit kjenneteikn på eit godt parforhold.

Kommunikasjon er eit sentralt tema på samlivskurs, og mange av para fortel at å utvikle betre kommunikasjon var sjølve grunnen til og eit av måla deira med å gå på samlivskurs. Denne interessa speglar også eit fokus på dette temaet i andre sfærar av samfunnet. Å vere god til å kommunisere vert i aukande grad definert som ein viktig kvalitet ved eit godt menneske, noko som signaliserer evne til personleg vekst og utvikling (Cameron 2006:139).

Framstillingar i media og populærvitenskap av kommunikasjon i heteroseksuelle par lener seg ofte på kjønna konstruksjonar. Temaet handlar fort om kvinner som pratar, menn som vert tause, om kvinner som bruker hjartet og menn som bruker hjernen. Då vert *forskjellen* mellom menn og kvinner sett i sentrum. Det er derfor interessant å undersøkje om og korleis dei intervjuar para bruker slike kjønna framstillingar av kommunikasjon og kva tyding dei får i para sine

førestellingar om mogleg endring og forming av samlivet. Dominerande forteljingar om kjønn, kommunikasjon og samliv skaper bestemte måtar å vere kvinne og mann på i parforhold. Visse forståingar av kjønn vert særleg tilgjengelege i tolkinga av bestemte relasjonar og ulike situasjonar. Makta som ligg i normaliseringsprosessar – i det vanlege – er viktig å analysere. For å kunne diskutere maktforholda som ligg innbakt i det sjølvsaagte, må dei visast fram (Magnusson 2006:127). Denne analysen er eit bidrag til ei slik synleggjering.

Tanken om kjønnsforskjellar kan føre til førestellingar om at verken ho eller han kan endre seg, dei berre *er* slik og må dermed berre akseptere kvarandre som dei er (ibid:102). Men tanken om kjønnsforskjellar kan også medføre idear om utvikling og endring, at førestellingar knytt til kjønn er noko som bør underleggast kritisk granskning og som kan endrast gjennom medvitte arbeid (Martinsson 1997:112). Denne spenninga kan knytast til å vere og gjere eit samliv, mellom ei forståing av samliv som noko ein har og samliv som noko ein skaper. Med utgangspunkt i korleis para snakkar om kommunikasjon vil eg diskutere denne spenninga, særleg i forhold til romantikk versus fornuft og kjønn som grunnleggjande forskjell versus kjønn som utgangspunkt for forhandling.

Perspektiv og metode

Kjønnteoretiske perspektiv som forstår kjønn, menn, kvinner og heteroseksualitet som ustabile og forhandlingsbare kategoriar er utgangspunktet for artikkelen. Slike perspektiv fokuserer på korleis kjønn vert levd og snakka om i spesifikke samanhangar og kva tyding kjønn vert gitt. Førestellingar knytt til kjønnsforskjellar vert dermed tema for analyse (Lorentzen og

Mühleisen 2006:15). Kjønn vert forstått som ein kategori som formar prosessar og representasjonar av kjønn vert forstått som konstruksjonar: "The construction of gender is both the product and the process of its representation" (de Lauretis 1987:5). Den varianten av den kulturalanalytiske forskningstradisjonen som vart utforma i det etnologiske fagmiljøet i Norden frå 1980-talet og frametter har inspirert dette forskingsprosjektet (Ehn og Löfgren 1994 og 2001). Kulturalanalysen oppmuntrar til å undersøkje korleis praksisar, normer og førestellingar vert skapt i ein intrikat vev mellom individuelle haldningar og praksisar i kvardagslivet og offentlege handlingar om mening (Danielsen 2006:30).

Kvalitative studier av kjønnsforståingar blant heteroseksuelle par viser at para bruker mangetydige, ulike og ved nokre høve motstridande diskursar om kjønn og parforhold parallelt (Martinsson 1997:11, Røthing 2004:66, Syltevik 2000:15). Det er derfor viktig å vise korleis dei komplekse forteljingane vert brukt av informantane og kva tyding dei vert gitt. Til liks med etnologen Lena Martinsson vil eg ikkje tolke dei ulike oppfatningane som krusingar på ein ytre flate med ein fundamental og eigentleg botn (Martinsson 1997:208). Informantane sine mangetydige tolkingar og handlingar rundt kjønn og kommunikasjon i samliv vert heller analysert som del i ein pågåande kamp om innhald, definisjonar og konsekvensar. Tolkingane av materiale er danna med interesse for kva informantane snakkar om på ein sjølv sagt måte, på ein defensiv måte, på ein undrande måte, kva dei gjen tek ofte og kva dei konstruerer seg i opposisjon til. Å sjå etter slike forskjellar i måtar å prate på er ein metodisk reiskap til å tolke kva informantane meiner er rådande normer, kva dei meiner er typisk eller utypisk (Danielsen 2006:70).

Dei intervjuar para hadde ulike motivasjonar for å vere med på kurs. Nokre fekk kurset som eit gratis tilbod frå den norske staten fordi dei hadde fått eit barn saman for første gong, nokre fekk det som eit velferdstilbod frå arbeidsplassen og nokre tok initiativet sjølve og betalte sjølve for kurset. Vanlegvis hadde kvinna teke initiativ til at paret skulle gå på kurset. Dei yngste informantane er i byrjinga av 20-åra, dei eldste er i slutten av 40-åra. Nokre hadde lang utdanning, nokre hadde kort utdanning. To par hadde ikkje barn, to par hadde ingen felles barn, men kvar sine særkulls barn og fem par hadde barn saman.² Felles for para i dette utvalet er at dei gjennom å vere med på samlivskurs har gitt uttrykk for at dei ønskjer å satse på det parforholdet dei er i, og at dei ser for seg ei framtid saman. Par som ikkje kan tenke seg å gå på samlivskurs er dermed ikkje representerte i utvalet. Intervjua vart gjort ei tid etter at para hadde vore med på samlivskurs, og krinsa om opplevinga av samlivskurset, og om ideal, forventningar og utfordringar i parforhold. Intervjua gir innsyn i den individuelle meningsskapinga og refleksjonen, og i prosessane der individa overset, importerer eller transformerer diskursar til å gjelde eigne parforhold.

Para vart intervjuar saman for å få fram handlingar og skaping av felles mening. Martinsson som har intervjuar heterofile par både saman og kvar for seg legg, vekt på at parintervjua gav innsyn i den pågåande skapinga av det felles livet (Martinsson 1997:28). Sosiologen Liv Johanne Syltevik som også har intervjuar par både felles og individuelt, fann at konfliktane mellom partane kom sterkast til uttrykk i parintervjua (Syltevik 2000:24). I dei individuelle intervjua var informantane meir opptekne av å beskytte partnaren, konfliktar som kom fram i parintervjuet vart her mindre

artikulerte. Parintervju synleggjer ofte forhandlingar, konflikthar og maktforhold mellom ektefellar (jf. Valentine 1999:68).

Samlivskurs – å forvalte relasjonen

Samlivskursa som para i denne studien har vore på, er ein viktig del av samanhengen intervjuar vart til i. Kursa kan tolkast som arenaer for den stadig veksande kollektive refleksjonen over korleis samliv bør vere. Dei målber budskap som er allment godtekne og som uttrykker legitime normer om parforhold i Noreg i dag. Medan samlivskurs så vidt vart introdusert i Noreg ved slutten av 1980-talet, har kursa dei siste åra vorte stadig meir utbreidde og alminneleggjorte (Thuen og Lærum 2005). Samlivskurs har vorte utvikla med utgangspunkt i psykologisk ekspertise og religiøse initiativ, men har fått eit stadig breiare samfunnsmessig nedslagsfelt. Par som ønskjer det, kan gå på helge- eller ettermiddagskurs i nærmiljøet, dra på kurs til Roma, på kombinert fottur og samlivskurs i den norske fjellheimen, reise til baroniet i Rosendal eller dra på spahotell. Psykologen Frode Thuen føreslår i ein kronikk om samlivskurs at “alle familier bør ta en par-sjekk med jevne mellomrom, på samme måte som vi setter bilen til service” (Thuen 2004). Slik vert samlivskurs framstilt som eit verktøy for par utan særskilde utfordringar, som ein ordinær, naudsynt del av moderne parforhold. Kursa er, til forskjell frå parterapi, meint som førebyggjande tiltak, som ei pedagogisk opplæring meir enn eit terapeutisk verkemiddel.

Sjølve ideen om eit kurs for samlivet handlar om at parforhold vert oppfatta som noko som kan og bør pleiast og styrast i bestemte retningar, det skjer ikkje av seg sjølv. Talet på skilsmisser indikerer at risikoen for samlivsbrot kontinuerleg er til sta-

des og gir motivasjon til å jobbe med forholdet. Kursa kan slik forståast som ei form for risikohandtering. Parkurset *Godt Samliv* tilbyr praktiske råd og konkrete teknikkar for kommunikasjon og problemløysing: ”Noen redskaper kommer godt med når dere skal bygge et godt forhold, takle konflikter og samarbeide” (2005:3). Kurset føreset slik at paret skal *skapast* og at dei vil trenge verktøy til å intervensere i prosessar som elles vil kunne resultere i brot. Strategiane i samlivskursa for å sikre samlivet handlar om å reflektere over eigne forventningar, stille krav til eigen innsats for partnaren, lære seg å kommunisere betre, jobbe med problemløysing og å finne fram til gløden i parforholdet (Markmann et al 2003). Kursa byggjer på ei førestelling om at forbetring av kommunikasjonen vil skape betre parforhold. Denne forbetringa viser seg i form av mindre konflikthar og meir utveksling av den typen som partane ønskjer for å stadfeste intimitet og fellesskap.

Kursa reproducerer dominerande kulturelle mønster, men kan også tolkast som eit motsvar til dyrkinga av den romantiske kjærleiken slik den kjem til syne i populærkulturen, gjennom hollywoodfilmar og kjærleikssongar. Den pasjonerte kjærleiken som overskuggar alt anna i livet er eit fråverande tema i kursa. Målet med kursa er i stor grad å reflektere over eige parforhold for å bidra til positiv endring og å ruste para for ”vonde dagar”. Det er kvardagskjærleiken, vennskapen og respekten som vert tematisert. Kjærleik vert ofte framstilt som å romme ei splitting mellom fornuft og kjensler (Thagaard 2005). Slik sett representerer kursa fornuftssida av kjærleiken. Samlivskurs kviler grunnleggjande på tanken om at relasjonar kan endrast, styrast og utviklast gjennom refleksjon, vilje og handling. Krava til kjærleik, intimitet og

fellesskap i parforhold har endra seg dei siste åra, parrelasjonar er ikkje noko som berre er, dei må kontinuerleg gjerast og opplevast (Giddens 1992, Beck og Beck-Gernsheim 1995). Slike prosessar er truleg med på å skape etterspurnaden etter samlivskurs. Parrelasjonane er individualiserte og gjenstand for sjølvrefleksjon. Det inneber at individa sjølve har ansvaret for at parforholdet er bra nok, at kjærleiken held.

Kjærleik er val og arbeid

”Kjærleiken er vel noko ein må ville”. Sjur som med denne formuleringa definerer kjærleiken som eit val, er gift med Siri som også er oppteken av å ville kjærleik. Ho legg stadfestande til at ”den dyrkinga du må gjere for å få han (kjærleiken) til å gro og vekse, det er noko anna enn berre å lovpri-se han”. Å dyrke kjærleiken er ein metafor som leier tanken mot viljestyrt handling, og handlinga har som mål å skape varig kjærleik. Refleksjon ligg til grunn for å ta valet, og valet skal følgjast opp av noko para ofte snakkar om som arbeid eller jobbing. Arbeidet har som mål å halde paret saman. Ei kvinne oppsummerer det mange uttrykte: ”Du må jobbe med eit forhold viss du vil at det skal vare livet ut”. I dette arbeidet med relasjonen gir informantane kommunikasjon ei sentral rolle. Mange av informantane i denne studien sluttar opp om ideen at samlivet kan styrast i bestemte retningar. Kjærleik vert ei intendert handling meir enn ei kjensle, ”ikkje berre noko som dett ned frå himmelen”, som Siri seier. Skiljet mellom forelsking og kjærleik vert at forelskinga berre er, medan kjærleiken rommar eit val. Forelskinga er ei kjensle medan eit langvarig forhold også er ei kontrakt. Siri formulerer det slik: ”Til sjuande og sist er det eit val som ein skal ta, det må ein stå for og jobbe for undervegs”. Versjonen av

kjærleiksforhold som trer fram gjennom intervjuet, verkar i stor grad fornuftsorientert. Argumenta om investering i forholdet, jobbing og dyrking appellerer til det rasjonelle, til val og konsekvensar. Denne måten å tenke på resonnerer også med budskapet frå samlivskurs og med mykje av sjølvhjelpslitteraturen om samliv og parforhold, som til dømes boka *Den store kjærligheten. Vi kan lære å elske* der forfattaren skriv at kjærleiken fortener regi (Dahl 2006). Illouz peikar på at arbeid har vorte ein vidt brukt metafor for kjærleiksrelasjonar.

The cultural model of love as an intense force coexists with the opposing model of love as work. In the latter, effort replaces the magic spark, commitment the overwhelming force of passion, relatively the absoluteness of love, and conscious monitoring the spontaneous outburst (Illouz 1997:193).

Kjenslene vert slik underordna fornufta og gjort til gjenstand for emosjonelt arbeid. Arbeidet med relasjonar vert ofte skildra gjennom ord som å legge grunnlag, bygge og investere, både i intervjuet og i kursmateriellet på samlivskurs. Det romantiske vert dermed ikkje lenger hovudessensen i heteroseksuelle relasjonar.

Sosiologen Giddens skildrar ideal for heteroseksuelle samliv med omgrepet ”reine forhold” (Giddens 1992:58). Partane går inn i relasjonen utan anna mål enn den kjenslemessige relasjonen i seg sjølv, og dei er berre del av relasjonen så lenge relasjonen oppfyller krava dei har sett til han. Den reine relasjonen, slik Giddens skildrar han, er slik bygd at partane slår opp kontrakten når dei ikkje får det dei ønskjer. Konsekvensen av å tenke kjærleik som val, er at valet krev oppfølging. Når viljen er avgjerande, har du sjølv det heile og fulle

ansvaret om du ikkje klarar å handle som du bør og ha eller utvikle dei rette kjenslene overfor partnaren. Intervjua med para viser til ei sterk tru på å endre seg sjølv og det samlivet dei er del av, at relasjonar kan styrast, kjenslene er underlagt fornufta, hjartet underlagt hovudet. Kontrakten mellom partane i samliv som har som mål å vere forpliktande og langvarige vert formulert til å gjelde vilje til arbeid og investering i relasjonen. Å skape felles intime prosjekt som sameiner paret vert eit viktig fokus i moderne relasjonar (Aarseth 2008, Coontz 2005)

Sosiologen Jamison fremjar ein kritikk av Giddens si forståing av det reine forholdet ved å peike på det praktiske arbeidet som også er del av intime relasjonar og det kjønna grunnlaget slike relasjonar er bygd på (Jamison 1998). Også para i denne studien var opptekne av både praktisk arbeidsdeling og likeverd, sjølv om det ikkje er rom til å ta opp dette temaet her. Det er imidlertid intimiteten gjennom fokuset på kommunikasjon som er tema for denne artikkelen. Fleire studiar av heteroseksuelle samliv finn at intimitet og likeverd står fram som to heilt sentrale verdiar og mål for utforminga av parrelasjonar (Giddens 1992, Illouz 2007, Aarseth 2007). Desse to verdiane heng saman. Intimitet vert skapt gjennom ei særskild form for snakking, som dreiar seg om å dele og gi av seg sjølv, som føreset at partane har noko å gi kvarandre og som impliserer at paret er samansett av to forskjellige menneske. Kommunikasjon vert ein viktig teknikk i arbeidet med å oppfylle både verdien om intimitet og om likeverd i relasjonen.

Kommunikasjon som arbeid med forholdet: instrumentell og ekspressiv

God kommunikasjon vart trekt fram av fleire informantar då dei fekk spørsmål om

kva dei meiner kjenneteiknar eit godt parforhold, og mange framheva at dei er flinke til å prate saman. ”Kommunikasjon og vennskap synest eg er det absolutt viktigaste”, svarde ein mann. Kommunikasjon vert slik ei norm para måler seg sjølv og andre i forhold til. Også på spørsmål om kva som karakteriserer eit dårleg forhold, tok informantane opp kommunikasjon. Ei kvinne sa at ”ein ønskjer ikkje å bli eit gammalt par som ikkje snakkar saman”. At kommunikasjonen forsvinn er ein skrekksvisjon fleire trekk fram. Den ettertrakta kommunikasjonen vert slik framstilt som ei mogleg utfordring i samlivet. Denne utfordringa kan i midlertid bøtast på. Fleire par fortalde at å få råd og tips om å krangle betre var viktige motiv for å vere med på samlivskurs. Nokre gjekk på kurs fordi småsnakket hadde vorte borte og dei ønskte innspel til å snakke meir saman. God kommunikasjon vart slik trekt fram som eit sjølv sagt mål for samlivet og som ein kvalitet som treng innsats og jobbing for å fungere.

Vekta på kommunikasjon i samlivskurser Godt Samliv og Prepkurs organisert gjennom Modum Bad er med på å bygge opp bildet av det gode paret som det snakande og reflekterande paret. Dette er eit relativt nytt ideal for det gode parforholdet, historisk sett. Husmødrer frå arbeidarklassen på 1950-talet hadde andre målestokkar for eit godt samliv enn den gode samtalen (Danielsen 2002). Dei var glade om ekte mannen la løna på bordet, var snill med barna og trufast. Idealet om at eit godt parforhold er eit forhold der ein snakkar bra saman, kan tolkast som uttrykk for eit stadig meir terapeutisert samfunn (Cameron 2006:140). Jamison viser til at populærvitenskapleg litteratur framhevar at nære og opne samtalar om kjensler vert sett på som viktig for å kunne utvikle fellesskap i parforhold (Jamison 1998). Ho hevdar at

dette idealet bidreg til å forsterke ønsket om å oppnå nærleik gjennom personlege samtalar. Det samtalande paret kan også tolkast som eit feminint ideal som inneber at menn skal lære seg å lytte og prate om kjensler, slik kvinner lenge har gjort (Cameron 2006, Giddens 1992).

Intervjua kan tolkast som speglingar av og refleksjonar over dominerande ideal om parforhold i samfunnet. Ved å trekke fram god kommunikasjon som ein viktig ingrediens i samliv har para gjort dette idealet til sitt eige. Kanskje endå sterkare gjer dei normene om kommunikasjon til ein del av sitt eige sjølvbilde gjennom den sjølvgranskande måten dei snakkar om sin eigen og partnaren sin kommunikasjon på, slik Anne og Arne her gjer:.

Anne: Vi kvinner pratar jo meir og har lettare for å setje ord på kjensler, det veit vi og sånn spesifikt for oss, det veit eg jo du (til mannen) har vore oppteken av – ”no stoppar det opp, no kan eg ikkje seie meir, no kan eg ikkje forklare meir, eg har ikkje fleire ord”. Eg trur mange menn opplever at vi kvinner vil ha meir og meir skildring og utdjuping av kjensler og korleis dei har det inni seg og den slags, og der trur eg menn og kvinner er ganske ulike. Det blir jo å sette seg ned og tvære ut med det ein kan, nokre gongar trur eg det kan kjennast som ei plage for menn, rett og slett.

Arne: (...) Det å kunne finne ikkje berre orda, men dei riktige orda og seie dei til riktig tid, og vere litt gjennomtenkt, ikkje berre buse ut av seg. Det er så veldig lett å såre og seie ting som ein kanskje ikkje har tenkt å seie på den måten, men partnaren oppfattar det på ein heilt annan måte, så blir det ille. Og det er veldig vondt å reparere igjen.

Anne og Arne framstiller begge menn som dårlegare til å kommunisere enn kvinner, og denne kjønnsforskjellen vert gjort til eit mogleg problem for samlivet. Løysinga for begge vert å opptre sjølvkritisk og raust og legge vinn på endring; ho ved å krevje mindre snakking frå han, han ved å arbeide med måten han formulerer seg på. Fleire informantar uttrykkjer som Arne at dei har vanskar med å formulere seg på ein god måte om kva som er problematisk. Løysinga på kommunikasjonsproblema vert å ordleggje seg meir nøytralt for å unngå negative kjensler og vidare kome fram til ei felles problemformulering. Betre kommunikasjon i tydinga meir presis og nøytral utveksling av informasjon vil ut frå denne forståinga heve kvaliteten på forholdet. Denne versjonen av kommunikasjon kan tolkast som instrumentell, retta mot konfliktløysing. Anne og Arne formidla også eit meir ekspressivt syn på kommunikasjon, dei var einige om at seksuell tiltrekning og intimitet var det som skilde deira relasjon frå venskapsrelasjonar og gav uttrykk for at det å snakke saman var ein viktig kvalitet i seg sjølv i samlivet deira. Gjennom heile intervjuet kom det fram at dei snakka mykje saman, og dei fortalde om skrekkbilde av tause par med bruk av adjektiv som trist og ekkelt. Sosiologen Illouz som har studert amerikanske par, fann at for arbeidarklasseinformantar var kommunikasjon eit reiskap til å dele informasjon for å fikse problem. For den øvre middelklassen handla det i tillegg om å forsterke bandet mellom dei, ved å diskutere idear, smak og kjensler (Illouz 1997:276). Ved å velje instrumentelle eller ekspressive strategiar for kommunikasjon tek individane sjølve ansvar for å skape eit velfungerande samliv:

This ethos in turn expresses a belief in

the redemptive value of language, its capacity to represent the person, to know the world, to act on it, to steer emotions, and to bind people in their mutual openness (Illouz 1997:236).

Trua på språket si makt til å forstå og kontrollere sosiale og emosjonelle relasjonar kan forståast i lys av eit terapeutisert syn på intime relasjonar. I møte med biografiske og personlege forskjellar i samlivet gir terapien tru på at ein kan skape eit nøytralt grunnlag for felles meining (Illouz 2007:34). Ønsket om å styre kjensler ved å bruke nøytrale prosedyrar for å uttrykke seg og snakke ligg ifølgje Illouz i hjartet av det terapeutiske og kommunikative etos (Illouz 2007:34). Negative kjensler kan gjerast eksterne for individet og analyserast frå utsida for slik å bidra til positiv endring. Idealet om å snakke saman reflekterer ei tru på at kommunikasjon førebyggjer og løyser konflikhtar, gir betre kunnskap om sjølv og andre, bind to menneske emosjonelt og fungerer som basis for oppriktig intimitet. Idealet om god kommunikasjon handlar slik både om å løyse konkrete utfordringar i samliv og å lime paret saman. Det emosjonelle arbeidet med kommunikasjon danner ein ny type arbeidsfellesskap for paret, samanlikna med det praktiske arbeidsfellesskapet ekteskapet var før det vart det kjenslebaserte kjærleiksforholdet. Manglande vilje til å jobbe med kommunikasjon i relasjonen kan verte ein grunn til å avslutte eit forhold.

Ei utfordring for å skape god kommunikasjon som Anne og Arne refererte til i sitatet ovanfor, handlar om forskjellar knytt til kjønn. Dei brukte kjønn både som forklaring på kommunikasjonsvanskar – at kvinner vil prate om alt medan menn trekk seg tilbake – og som ein del av løysinga på problema. Viss kjønna kan tilpasse seg

kvarandre, ho ved å krevje mindre snakking, han ved å formulere seg betre, kan dei bote på vanskane

Kjønn som forklaring på kommunikasjonsvanskar

Problem knytt til kommunikasjon i heteroseksuelle parforhold vert ofte kopla både eksplisitt og implisitt til forestellingar om kjønn. Det er derfor relevant å drøfte om, og korleis, para bruker kjønn som forståingsramme for kommunikasjon i samlivet. Dei fleste informantane veksler mellom å forklare ulike strategiar for kommunikasjon som eit resultat av personlegdom eller kjønn i løpet av intervjuet. Anne som refererte til at kvinner vil prate om kjensler medan menn vert tause, kommenterer utfordringar i forholdet slik: "I forhold til kommunikasjonsvanskane handlar det ikkje om kjønn, då handlar det meir om kven du er og kven eg er og at vi hamnar opp i trøbbel på grunn av kven vi er." Samtidig som fleire av informantane på denne direkte måten avviser koplingane mellom kjønn og kommunikasjon, lener dei same informantane seg på kjønnsbaserte forståingar av kommunikasjon ved andre høve under intervjuet. Par der begge snakkar om at kvinner har fått utdelt meir intuisjon enn menn seier også eksplisitt at vanskane i kranglar definitivt botnar i ulik personlegdom, meir enn ulikt kjønn. Kjønn vert slik berre brukt som ein del av forklaringa på kvifor ulike partar i eit par kommuniserer på bestemte måtar. Når informantane bruker kjønn som forklaring, veksler dei mellom å referere til kjønn som naturskapt eller kulturskapt, mellom å forstå kjønn som ein dikotomisk forskjell mellom mann og kvinne eller som utgangspunkt for forhandling og endring.

Oppfatninga av at kvinner og menn treng hjelp til å kommunisere saman kan

karakteriserast som ei form for kulturell *common sense* fordi ho vert reflektert både i kvardagsspråk og populærkultur. Kommunikasjonsvanskar mellom kjønn vert presentert som ein risikofaktor i sjølvhjelpsbøker om samliv, både i John Gray sine bestseljarar om Mars og Venus (Gray 1992), og i bøker med dei talande titlane *Det er ikke det jeg sier* av Deborah Tannen (1992) og *Hvorfor menn ikke kan lytte og kvinner ikke kan lese kart* (Pease 1999).³ Ifølgje denne litteraturen kan ein klare å unngå misforståingar ved å lære seg å tolke det andre kjønnnet si åtferd meir presist, og følgjande råd er typisk for denne litteraturen:

En mann må forstå at når en kvinne snakker, venter hun ikke av ham at han skal stille opp med løsninger. Kvinner må forstå at når menn ikke sier noe, er ikke det nødvendigvis tegn på at noe er galt (Pease 1999:98).

Ein viktig bodskap i sjølvhjelpsbøkene er at kva kvinner eller menn ser ut til å kommunisere ikkje er kva dei verkeleg meiner: Dei snakkar ulike språk og bør lære seg å oversette kva den andre eigentleg meiner for å få forholdet til å fungere bra. Oppfordringa om å lære seg å forstå og akseptere kjønnsforskjellar vert følgt av ulike råd om korleis ein kan handtere dei. Mange av informantane refererer også til kjønn som ein grunnleggjande forskjell som skapar vanskar med kommunikasjon og som derfor krev emosjonelt arbeid:

Å få eit forhold til å fungere er ganske hard jobbing, altså. Vi er skapt forskjellig og vi kommuniserer på ulik måte og vi tolkar ting ulikt på grunn av kjønn. Men så er det meininga at vi skal vere saman då, likevel. Så det må vere noko.

Den harde jobbinga for å få eit forhold til å fungere vert knytt til den naturbaserte kjønnsforskjellen og dei påfølgjande utfordringane med kommunikasjon. Kommunikasjon vert her forstått innanfor ramma av ei heteroseksuell biologisk matrise. Den naturskapte ordninga med to kjønn som er meint for å leve saman, vert også eit argument for å jobbe med utfordringane. Slik vert det heteroseksuelle samlivet framstilt som noko på same tid sjølvsagt naturleg og veldig problematisk. Denne tilsynelatande motsetningsfylte forståinga av heteroseksualitet og kjønn er noko fleire forskarar har identifisert i studiar av parforhold (Dahl 2005, Røthing 2004). Det naturlege, i denne samanhengen kommunikasjonsvanskar i heteroseksuelle par, vert noko som treng jobbing, det vil seie korleksjon og endring. Samtidig støter potensialet for endring mot den dikotome forståinga av kjønn.

Nokre av informantane tek avstand frå at kjønn har med natur å gjere eller at åtferd kan knytast til kjønnsforskjellar. Siri er blant dei som er skeptiske til å i det heile teke bruke kjønn som forklaring på utfordringar i samlivet. Ho er oppteken av å få til ei endring i samlivet for å få Sjur til å ta meir ansvar for arbeidsoppgåvene i heimen. For å få til slike endringar meiner ho at ein må unngå kjønnsretorikk som legitimerer status quo:

Siri: Ein del som har med kjønn å gjere kan bli ei sovepute fordi at ”nei, eg er dame så eg kan ikkje gjere noko med det, eg, vi berre er sånn, vi”. Eller ”eg er mann eg, og vi berre snakkar sånn, vi”. Og då er det liksom låst og derfor så er (eg) litt på vakt også, mot å plassere det i kategorien kjønnsforskjellar og så leggje det der. Det er jo ikkje så mange år

sidan det var kvinna som tok seg av alle heimeoppgåvene. Så det er klart at det ligg jo meir i den ballasten som kvinner har med seg.

Hilde: Syns de at det hadde vore nyttig om det var meir om den type ting på kurset?

Sjur: Ja, det er vel det vi slit med. Eg ville ikkje kategorisert det under kjønnsroller, men meir forventningar; uttalte, uuttalte, underbevisste, bevisste. Både å vere klar over eigne og andre sine, og korleis ein taklar det, for å bruke eit sånt laust ord.

Siri er gjennom intervjuet oppteken av at det ikkje eksisterer nokon naudsynt samanheng mellom kjønn og åtferd. Ho knyt typisk kvinneleg og mannleg åtferd til ballasten kvinner og menn har med seg fordi at visse oppgåver har vore deira ansvar historisk sett. Slik vert det sosialisering og historiske føresetnadar meir enn naturgitte kjønnsforskjellar som gjer at kvinner tek meir ansvar for hus og heim enn menn. Kjønnsbaserte forklaringar på åtferd kan verte ei bremse for endring. At endring i forhold til kjønnsstradisjonell åtferd er mogleg og ønskeleg, er ein viktig budskap frå Siri gjennom heile intervjuet. Ho er engstelig for å knytte åtferd til kjønn fordi at ved å kalle det kjønn vert det sett i ein kategori som essensialiserer åtferda. Heller ikkje Sjur vil tolke åtferd som utslag av kjønn. Istadenfor ordet kjønnsrolle vil han heller bruke det lausare ordet forventningar. Samtidig uttrykker både Siri og Sjur at dei slit for å få til å endre den åtferda som dei ikkje vil knyte til kjønn.

Kjønnsforskaren Åse Røthing som har intervjuet heteroseksuelle par der den eine er kristen og den andre ikkje er det, sum-

merer informantane sine motsetningsfylte haldningar til kjønn i parforholdet som at "Likestilling er en selvfølge og kjønnsforskjeller er naturlig" (Røthing 2004:68). Denne formuleringa passar også på mange av informantane i denne studien, om enn ikkje på Siri og Sjur. Røthing peikar på at når naturbaserte forståingar av kjønn er dominerande, kan det verte vanskelegare å problematisere partnaren si åtferd enn viss kjønn vert forstått som noko som kontinuerleg vert skapt og gjort (Røthing 2004:68). Men kjeldematerialet mitt viser at også når den naturbaserte forståinga av kjønn er dominerande, kan ein problematisere partnaren si åtferd. Samanhengen mellom trua på kjønn som biologi og kjønn som kultur og førestellingane om endring av samlivet er ikkje opplagte.

Trua på at både kjønnsidentitetar og personlegdommar er valbare gir eit logisk grunnlag for å tru på endring i samlivet. Men om ein trur på dette sjølv, er ein framleis avhengig av å få partnaren med på målet om endring. Når kjønn vert forstått som eit resultat av kulturelle forskjellar, kan normene og dei sosiale strukturane tolkast som rammer individet ikkje kan fri seg frå. Individuelle identitetar og åtferd som vert tolka som kjønnsbasert, kan framstå som determinert av den sosiale konteksten og gjere det lettare å godta stereotypiar og eksisterande maktforhold mellom kvinner og menn (Knudson-Martin 1997:426). Vanskane i det einskilte paret kan løftast ut av det bestemte parforholdet og heller verte skulda på det samfunnsskapte forholdet mellom menn og kvinner. Personlegdommar, historiske føresetnadar og sosiale rammer kan derfor opplevast som like vanskelege å endre som naturbaserte kjønnsforskjellar.

Når dei intervjuet para diskuterer kommunikasjonen seg imellom, viser det seg at

dei opplever og reagerer på ulike måter i forhold til kvarandre. Denne opplevinga av å vere ulike vert både tilkopla og fråkopla førestellingar om kjønn. Kjønn har og kjønn har ikkje noko med kommunikasjon å gjere. Kjønn forklarar og forklarar ikkje åtferd, kjønn fungerer som ei grense for mogleg endring og kjønn vert eit argument for endring. Her ligg det ei spenning i para sine sjølvforståingar.

Kjønnsstereotypiar under press

Samtidig som fleire av informantane presiserer at kjønn og forskjellar i kommunikasjon ikkje heng saman, gir det mening for dei å bruke fleirtal når dei snakkar om sitt eige kjønn sine måtar å kommunisere på. Dei refererer då til trekk dei sannsynlegvis oppfattar som typiske for sitt kjønn, som til dømes "Vi kvinner pratar jo meir og har lettare for å sette ord på kjensler" og "Vi menn er meir løysingsorienterte". Akkurat desse tolkingane av det mannlege og kvinnelege vert referert til av fleire informantar, på same tid som dei set spørsmålsteikn ved om slike tolkingar stemmer. To av mennene tok opp at dei sjølv sannsynlegvis snakka meir enn gjennomsnittsmannen. Etter at mannen i eit intervju sa at menn er løysingsorienterte, kommenterte kvinna tørt at "men det skjer jo ingenting". Ordvekslinga mellom Kristin og Kristian viser korleis dei lener seg på kjønnsstereotypiar samtidig som paret stiller spørsmål ved stereotypiane.

Kristin: Eg synest at vi kvinner ofte er for sutrete, rett og slett. Eg har forsvart mannen veldig mykje, for eg har veldig mange kvinnelege kjente som eg blir flau av på våre vegner.

Kristian: Det er nokre som blir vel bitchy og fell inn i ei sur kjerringrolle.

Kristin: Men der trur eg du har lært meg litt. For i starten var eg veldig sånn, viss eg var sliten og synest ting skulle vore gjort her, da var eg skikkeleg fæl. Da kjefta eg på at alle andre også skulle gjere ting, veldig mykje på mine premisser. Eg har vel blitt litt flinkare, enten ved at eg må gjere det, eller at du har blitt flinkare til å seie at vi berre kan slappe av litt no, så tek vi det etter kvart, i staden for å stresse. Eg trur eg har lært noko i det forholdet her.

Kristian: Det er litt ei greie at damene på ein måte tilkjempar seg heimen. Da er (det) deira reglar som gjeld. Altså viss eg vaskar golvet her, så vaskar eg det på min måte, og viss du skal forklare meg korleis eg skal gjere det, så bryr eg meg ikkje spesielt om det. Det er ein del som blir litt *touchy* på såne ting, at "det er min måte som gjeld". Eg trur de er meir rigide, vi er liksom "same det". Ja, heilt til vi skal male noko (Latter).

Kristin: Du møter deg sjølv i døra, littegrann.

Kristian: Ja, littegrann.

Kristin tek avstand frå vi-felleskapet av kvinner som er sure kjerringar. Ho har gått gjennom ein prosess i møte med Kristian der ho har slakka på kravet om at dei andre i familien må gjere husarbeid på hennar premisser. Løysinga er at ho gjer det sjølv utan å krevje deltaking av dei andre eller at ho går med på at dei kan utsetje gjeremåla. Kjønnstradisjonell arbeidsdeling vert gjort om til eit val som botnar i hennar høgare krav til standard på husarbeidet. Kristian verkar mindre oppteken av å endre seg sjølv og meiner at dersom han skal gjere husarbeid, skal det skje på hans måte. Ulrika

Dahl peikar på at omfordelinga av hus- og omsorgsarbeid i den likestilte kjernefamilien krev at arbeidet vert maskulinisert, slik at mannen unngår å miste maskulinitet når han utfører det (Dahl 2006:52). Tanken er at menn treng eit eige rom for å kunne definere heimen på sin måte og få eigedomsrett til oppgåvene der fordi at kvinner er kontrollfrikar på heimebanen. Samtidig peikar både Kristian og Kristin på at Kristian møter seg sjølv i døra med kommentaren om at kvinner er meir rigide enn menn og at kvinner krev at menn skal gjere ting på deira måte. Kristian oppfører seg på akkurat same måte som han skuldar kvinner for å gjere når det gjeld maling. Assosiasjonane om kvinneleg rigiditet viser seg å vere moglege å vende på og bruke om det andre kjønnet. Den sure og kontrollerande kjer-ringrolla vert dermed ikkje fylt av kvinner åleine.

Åse Røthing viser til ei rad forteljingar frå para ho har intervjuet, som bryt med kjønnsstradisjonell åtferd. Desse forteljingane vert ikkje eksplisitt kjønna av informantane på same måten som forteljingar som refererer til kjønnsstradisjonell åtferd. Dette tolkar ho som uttrykk for mangel på språk, fordi det ikkje finst etablerte forteljingar som seier at det er typisk kvinneleg å argumentere andre i senk, eller at menn må sitje i armkroken til kjærasten for å kjenne seg mannlege (Røthing 2004:66). På same viset kan ein tolke Kristian sine meininger om kvinneleg rigiditet som resultat av ei språkleg føring som plasserer tolkingane i eit visst mønster. Men både Kristian og Kristin reflekterer over at dei møter seg sjølv i døra med sine forklaringar knytt til det kjønnsstypiske. Dei kjønna stereotype språklege føringane er dermed ikkje determinerande for korleis Kristin og Kristian forstår kvarandre. Tanken om kjønnsforskjellar legg føringar på korleis para tolkar

si eiga og andre si åtferd, men resultatet av tolkingane er ope. Som lingvisten Deborah Cameron peikar på:

As active producers rather than passive reproducers of gendered behavior, men and women may use their awareness of gendered meaning that attach to particular ways of speaking and acting to produce a variety of effects (Cameron 2006:64).

Utsegner om kjønn kan til dømes stimulere til skaping av sin eigen motsats, anten som eit resultat av aktiv motstand mot etablerte mønster eller som resultat av reflektive strategiar. Ideane om kva som er kvinneleg eller mannleg kan slik utfordrast, som når mennene vert arresterte når dei framstiller seg sjølv som løysingsorienterte. Fleire par kommenterer fornøgde at deira åtferd når det gjeld kommunikasjon eller likestilling ikkje stemmer med kjønnsstereotypiane og framhever at deira mønster er motsett av det mest vanlege. Sjur som har lese bøker om menn frå Mars og kvinner frå Venus, kommenterer at desse bøkene fyrer opp under stereotypiar som både han og Siri har eit prosjekt om å styre unna. Kjønna stereotypiar vert gjennom parintervjua utgangspunkt for refleksjon over kven dei sjølv er og vil vere heller enn brukt som sanning om kven dei er.

Denne innstillinga til kjønn kan forståast i lys av idealet om autensitet. Det byggjer på at individa skal finne fram til ekte kjensler og ideal for korleis akkurat dei vil ha det. Autensitetsidealet byggjer på ønsket om å vere tru mot seg sjølv og eins eigen unike måte å vere menneske på (Nyeng 2000:182). Som filosofen Charles Taylor peikar på, krev det å "vere tru mot seg sjølv" emosjonelt arbeid for å framstå som ekte for individet (Taylor 1991:63).

Brytningar mellom ulike normer og prosessar der individet reflekterer seg fram til eigne standpunkt, er ein føresetnad for å oppleve at ein er tru mot seg sjølv. Motsetninga til dette vert å leve etter kunstige, ytre styrte normer og ideal eller å berre gjere noko utan å tenke gjennom om det kjennest riktig. Autensitetsidealet handlar slik om å stadig formulere og nyformulere eigne haldningar slik at sjølvbetragning trer fram som ekte utan å basere seg på sjølvbedrag eller konforme ideal. Dette ønsket om å meine og stå for det ein gjer, i staden for å berre gjere det, er blitt til eit krav mellomklassen stiller til seg sjølv (Illouz 1997: 286). Med ei gong dei etablerer kulturelle standardar, engasjerer dei seg derfor i å skape refleksiv avstand til desse standardane og leitar etter alternative standardar eller kulturelle praksisar (Illouz 1997:282). Ved å framheve eigne normer og praksisar som særskilte og forskjellige frå det dei oppfattar som typisk og normalt, kan individet stille spørsmål ved det dei oppfattar som normalitet og ideane om det gode liv (Danielsen 2006:71). Det para oppfattar som stereotyp kjønnsroller, om det er tradisjonelle polariserte kjønnsrollemønster eller moderne kjønnsnøytraliserte likestillingsideal, kan opplevast som ytre styrte og innsnevrande standardar som stenger for ei autentisk utforming av samlivet. Det kan oppfattast som attraktivt å bryte med dominerande mønster, slik kan ein opptre som unik og sterk (Sirnes 1999:35). Slike brot kan gi ei kjensle av å leve opp til kulturelle standardar samtidig som individet kjenner seg autonome og individuelle (Illouz 1997:286). Kjønna stereotypiar vert brukte som opne argumentative ressursar i para sine refleksjonar over kven dei er eller vil vere og i forhandlingane om korleis samlivet bør utformast.

Kommunikasjon, kjønn og endring

Med utgangspunkt i at kjønna stereotypiar vert brukt som opne argumentative ressursar, er det relevant å sjå nærare på korleis forståingar av kjønn og kommunikasjon bidreg til å legitimere både stabilitet og endring i samliv. Kristin og Kristian er blant para som ofte refererer til kjønn som ein grunnleggjande og biologisk forskjell. Dei gjekk på eit PREP-kurs der kursleiarane brukte tid på å snakke om kjønnsroller:

Kristin: Eg synest at det var veldig bra at det var ein mann og ei dame som var kursleiarar, synest dei gav eit bra bilde på korleis vi reagerer, for vi er forskjellige. Slik er det berre.

Ved å framheve at samlivskurset vart leia av både ein mann og ei kvinne og at dei gav gjenkjennande døme på korleis kjønna reagerer, vert samlivskurset framstilt som ei hjelp til mental oversetjing mellom ulike kjønn.⁴ Tanken om at kjønna er forskjellige kan tenkast å påverke paret til å argumentere for at det er lite å gjere med utfordringane i samlivet. Refleksjonane til Kristin fører til ein konklusjon om at "slik er det berre". Denne tankemåten verkar til å legitimere *status quo*. Dersom kvinner "berre er slik", kan ein heller ikkje gjere noko med det. Kristian konstruerer menn og kvinner som dikotome motsetningar til kvarandre ved å snakke om "reaksjonsmønsteret vi har på kvar vår kant". Han strekar under at kurset heldigvis ikkje hadde ei einseitig kvinnevinkling med tekoppar og prating, men at det også var løysingsorientert. Dette impliserer at kvinner har ein tendens til å snakke utan å kome nokon veg medan menn konsentrerer seg om løysingar. Kristin knyt kritikken hans av tekoppene til deira eige samliv, med sjølvkritiske

refleksjonar om at hennar eiga trong til å snakke om alt ikkje er den einaste rette måten å kommunisere på.

Samtidig som dei refererer til biologiske og dikotome forskjellar og at kjønna berre er slik, er forhandlingar om endring i samlivet eit tilbakevendande tema i intervjuet med Kristin og Kristian. Særleg Kristin vil analysere og forstå kvifor vonde krangler oppstår, slik at dei kan unngå å ende oppi dei igjen:

Kristin: Det kjem opp situasjonar som eg ikkje tenkte skulle bli sånn. Og då opplever eg at berre sånne små marginar ... Hadde eg brukt ei anna tid av verbet eller berre sagt det på ein annan måte, så kunne det kanskje fått eit anna utfall. Men da føler eg at eg har lite å gå på, og da kan mange timar eller eit heilt døgn vere øydelagt, sånn i gåseauge. Fordi da skjer det eit eller anna og du forsvinn fysisk, og så er du mutt når du kjem tilbake. Og det jobba vi litt med på samlivskurset også, for da trakk du deg mange gongar, og når er det da vi skal gå vidare? Da ønskjer eg ei forsoning, kva skjedde? Da vil eg gjerne analysere det. Og du hatar ordet analyse. Da blir eg veldig sånn lærar. Da kjem vi ikkje vidare.

Janne: Er dette litt kjønnsrelatert, eller?

Kristian: Tilbake til kurset, der var eit rollespel kor han sa at han skulle gå og ta ein øl, så smalt han i døra, hugsar eg. Vi sat og såg på nokre filmar her om dagen og der var det det same. Det er vel ei lita greie at "eg orkar ikkje liksom, eg må vekk". Kanskje ein liten manneting.

Kristin: Det kan godt hende, altså. Men

sånn som eg seier til deg, kan du seie det: "Eg må ta ein *time out*", så hadde det vore greitt. Men du går jo utan å gi forvarsel! (...) Det er veldig smertefullt, når ikkje fram. Eg blir heilt satt ut og føler meg så urettferdig behandla, så blir eg gåande her og grine. Da trur eg ikkje du synest det er noko betre.

Kristian: Eg opplever det som tjatring, masing og gnåling. Må du akkurat no liksom ...

Kristin: Men eg har prøvd å ikkje ta det opp også, ein annan strategi når du kjem tilbake, slå av ein vits, gjere det heilt motsette. Ikkje ta det opp igjen, da går det nok fortare over. Ja, det gjer nok det. Men eg må jo liksom vite, elles får eg ikkje lært noko til neste gong.

Kristin og Kristian fortel om noko som lett kan oppfattast som kjønnsstereotype krangler, der ho vert relasjonsekspert og han vert hulemann. Kristian uttrykker lite tolmod med kvinnemåten – "tjatring og gnåling". Kristin verkar ivrigare enn han etter å endre åtferda si. Ho vil lære frå kvar krangel slik at ho kan justere seg, snakke mindre. Å kommunisere mindre vert slik også ei mogleg løysing på krangling. Men Kristin er ikkje berre sjølvkritisk, ho har også forslag til Kristian om kva han kan gjere for å unngå vonde situasjonar, som å verte meir verbal og tydeleg – altså mindre hulemann. Idealet vert slik å tilpasse seg kvarandre, begge ved å justere åtferd som dei knyt til kjønn.

Tolkinga av krangelen er at problema kan løysast gjennom betre kommunikasjon. Viss ho berre formulerte orda annleis, brukte verba på ein anna måte, ville dei ikkje ha misforstått kvarandre sine sanne intensjonar. Kristin knyt kranglinga meir

til misforståingar enn til problem knytt til pengar, tidsbruk, arbeidsdeling eller barneoppseding. Trua på betre kommunikasjon som løysinga på vanskar i forhold kan slik skyve søkelyset vekk frå andre utfordringar i forholdet. Åtferd som opplevast som sårande kan omtolkast til misforståingar (Knudson-Martin 1997:426). Utfordringar i heteroseksuelle relasjonar handlar vel så ofte om konfliktar om kven som gjer kva husarbeid enn om mangel på å kjenne til eller forstå kvarandre (Jamison 1998:164). Psykologen Mary Crawford argumenterer for at logikken om at viss paret berre snakkar og lærer seg å unngå misforståingar vil alt verte greitt, representerer terapien sin triumf over politikken. Denne ideen overser materielle spørsmål knytt til makt og uliksskap: "It suggests that everyone means well and that we all have similar interests: there is no real conflict, only misunderstandings" (Crawford 2004:82).

Idealet om god kommunikasjon i parforhold er meint å bidra til problemløysing og styrking av intimiteten i forholdet. Men fokuset på forma kan også undergrave høve til å identifisere og jobbe med konfliktane som ligg til grunn for kranling og kommunikasjonsproblem. Vektleggjinga av felles interesser for samlivet kan bidra til å akseptere heteroseksuell ulikskap og i tillegg gjere kvinner ansvarlege for endringar i relasjonar fordi dei i utgangspunktet har vorte tildelt det emosjonelle arbeidet med intime relasjonar. Da vert det ikkje mykje rom for å ta opp deling av husarbeid. Retorikken om forskjell og dei uskuldige misforståingane har ein optimistisk og ikkje-konfronterande tone (Dryden 1999: 150). Bodskapen kan lett verte å akseptere forskjellar – du er slik og eg er sånn og det må vi godta. Tanken om kjønnsforskjellar kan derfor fungere som lynavleiing eller sovepute i parforholdet ved å frigjere par-

tane for skuld og ansvar for å gjere noko med problem eller utfordringar. Men ideologien om kjønnsforskjellar kan også, som Crawford hevdar, røkke ved *status quo*: "Just as the rhetoric of differences can function to legitimize claims of difference, it can be enlisted as a source of resistance" (Crawford 2004:76). Maktbalansen i samlivet kan endre seg gjennom at ein reflekterer over forholdet og diskuterer si eiga og partnaren si åtferd, som Kristin og Kristian gjorde. Ei ramme som er lite konfronterande eller klandrande kan også gi rom for å ta opp åtferd som ein ønskjer å endre. Para som denne studien baserer seg på, bruker kjønnsforskjellar og ideal om kommunikasjon både som ein stoppar i forhold til mogleg endring og som argument for endring.

Samliv som kommunikativt arbeid

Det gode paret i tydinga det ideelle og velfungerande paret inkorporerer i dag også eit ideal om det kommuniserande paret. Kommunikasjon trer fram som ein ny og viktig ingrediens i samliv som par kan bruke til å måle seg sjølve og andre ut frå. Det vert eit mål i seg sjølv og får ein eigenverdi som ein markør av eit godt samliv. Samtidig er det eit reiskap til å arbeide med utfordringar i samlivet og til å dyrke og utvikle kjærleiken. Ønsket om å jobbe med kommunikasjon handlar for nokre par først og fremst om å løyse problem og vanskar, for andre dreiar det seg også om å utvikle nærleik og emosjonelle band. Men dette fokuset kan bidra til eit snevert fokus på utfordringar i samliv og redusere reelle motsetningar til eit spørsmål om kommunikasjon. Dersom problemet vert snevra inn til at ein brukte feil ord, kan ein miste blikket for sentrale konfliktar i samlivet. Para frontar eit ideal om raus tilpassing: Du

er slik og eg er sånn, og vi må begge strekke oss mot kvarandre. Tanken om å tilpasse seg og akseptere kven ein sjølv og den andre *er* kan stå i eit motsetningsforhold til ideal om endring og utvikling i samlivet som dreiar seg om korleis ein *gjer* og skapar relasjonen.

Kjønn vart brukt som ein argumentativ ressurs både i forhold til stabilitet og endring. Dei fleste para nytta seg av internt motstridande forståingar av kjønn og kommunikasjon. Dei meinte at kjønn ikkje hadde noko med korleis dei kommuniserte, samtidig som dei brukte kjønn som forklaring på kommunikatív åtferd. Både natur- og kulturbaserte kjønnsforståingar definerte forhandlingsrommet mellom para, kva som kan og ikkje kan diskuterast. Førestellingar om kjønnsforskjellar vert kopla til forståingar om at kjønna berre er slik, og til forståingar om at kjønnsforskjellar er til for å endrast. Å tenke kjønn som konstruksjon gir eit logisk fundament å argumentere for mogleg endring og fleirtydige kjønnsidentitetar ut frå. Men det eksisterer ikkje nokon klar samanheng i intervjumaterialet mellom kor naturleg versus konstruksjonistisk syn informantane har på kjønn og i kva grad dei tenker at dei sjølve eller partnaren er i stand til å endre åtferda si. Biologiske tenkemåtar kan brukast til å gjere endring mogleg og kulturelle tankemåtar kan gjere endring vanskeleg. Å forstå kjønn som kulturelt konstruert er dermed ikkje ein automatisk sikrere veg til endring og destablisering av kjønn i eit parforhold enn å tenke kjønn som essens. Intervjua med para viser at også når kjønn tydeleg vert forklart som ein naturgitt storleik eller ein dikotomisk forskjell, er det rom for å forhandle om kjønn og åtferd.

Både natur- og kulturskapte forskjellar vert lite gangbare som hovudforklaring på kommunikasjonsvanskar. Referansar til

tydelege stereotypiar om kjønn vert nytta som utgangspunkt for refleksjon for informantane heller enn forstått som sanning om kven dei er. Intervjua peikar slik mot både heteronormative og kjønnskonservative førestellingar og kjønnsnøytrale og slik sett kjønnsdestabiliserande førestellingar. Det viktigaste for para er kanskje å identifisere forskjellar uavhengig av forklaring og reflektere over korleis dei kan møte kvarandre på ein god måte. Det terapeutiske imperativet om at endring i sosiale relasjonar er mogleg vert viktigare for para enn forståinga av kjønn som ein grunnleggjande forskjell. Dette vert mogleg fordi parforhold og personlege relasjonar vert forstått som noko ein gjer meir enn noko ein har. Tanken om personleg ansvar for innhaldet i relasjonen gjer at endring av åtferd er noko ein kan og bør forvente av både seg sjølv og partnaren. Førestellinga om at kjønna er forskjellige får dermed vikeplikt for førestellinga om at personleg vekst og endring er mogleg. Para tek både avstand frå og sluttar seg til idealet om den romantiske kjærleiken. Arbeidsretorikken representerer delvis eit brot med det romantiske, men berre delvis. Para tek avstand frå lidenskapleg kjærleik som fundamentet for langvarige samliv. Dei sluttar i opposisjon mot dette opp om det realistiske, å senke forventningar til korleis eit godt samliv er. Ved å snakke om kjærleik som val og arbeid legg dei vekt på opningane for å skape og endre relasjonen. Denne retorikken risikerer også å verte for fornuftsorientert, for rasjonelt fundert sett i forhold til utbreidde ideal om korleis samliv bør fungere. Eit samliv som berre handlar om arbeid, kolliderer med idealet om det romantiske og om det magiske kjenslemessige grunnlaget som vert oppfatta som eit viktig skilje mellom parforholdet og vennskapsrelasjonar. Men emosjonelt arbeid med kommunikasjon er nettopp også tenkt

å skape samhald, intimitet, glød og spenning i relasjonen. Eva Illouz peikar på at når den intense forelskinga er over, kan kommunikasjon overta som eit sameinande og utviklande band mellom partane. Vekta på kommunikasjon kan bygge bru over dei kulturelle motsetningane som definerer kjærleik som kontinuitet og langvarig og definisjonar av kjærleik som handlar om eit intenst og lystprega band (Illouz 1997: 285). Kommunikasjon vert ein ny type arbeidsfellesskap i samliv, eit lim som har potensiale til å sameine fornuft og kjensler. Para er fanga i nokre førestellingar om den store magiske kjærleiken på den eine sida og om den instrumentelle, harde jobbinga på den andre og i tanken om uforanderlege kjønnsforskjellar eller kjønn som noko dei heile tida skaper i samhandling. Dei rører seg mellom desse førestellingane og nokre gongar vert dei fanga, og nokre gongar splintrar dei det som verker tilstivna.

Noter

1. Eg vil takke Janne Bøe som utførte nokre av intervju og Tone Hellesund som var prosjektleiar i den første fasen av prosjektet, Kari Ludvigsen, Åse Røthing og Helene Aarseth for innspel.
2. Alle para er anonymiserte, dei har fått nye namn og språklege og andre særtrekk har vorte dempa slik at dei ikkje skal kunne kjennast att.
3. Boka *Why Women Talk and Men Walk. How to Improve Your Relationship Without Discussing it* (Love and Stosny 2007) er eit forsøk på å utfordre slike forståingar av kjønn og kommunikasjon. For å skilje boka ut frå andre bøker om samliv, startar forfattarane det første kapitlet med overskrifta "It's not about communication". Bodskapet her vert å godta kjønnsforskjellar og dyrke kjærleik utan ord.
4. På kurset dei var på, PREP-kurs, ligg det som eit krav i kursopplegget at det skal leiast av ein mann og ei kvinne, dette er også eit ideal i det statlege Godt Samliv-kurset. Tanken er at begge kjønn skal kjenne seg igjen, og at begge kjønn sine perspektiv skal ivaretakast.

Referansar

- Beck, Ulrich og Elisabeth Beck-Gernsheim 1995. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge, Polity Press.
- Cameron, Deborah 2006. *On Language and Sexual Politics*. London and New York, Routledge.
- Coontz, Stephanie 2005. *Marriage, A History. How Love conquered marriage*. New York, Penguin Books.
- Crawford, Mary 2004. "Mars and Venus Collide: A Discursive Analysis of Marital Self-Help Psychology". *Feminism & Psychology* vol 14, no. 1.
- Dahl, Per Arne 2006. *Den store kjærligheten. Vi kan lære å elske*. Oslo, Schibstedforlagene.
- Dahl, Ulrika 2005. "Scener ur et äkten-skap: Jämställdhet och heteronormativitet". I: Don Kulick (red.): *Queer-sverige*. Stockholm, Natur och kultur.
- Dryden, Caroline 1999. *Being Married, Doing Gender*. London, Routledge.
- Ehn, Billy og Löfgren, Orvar 1994 (1982). *Kulturanalys. Et etnologisk perspektiv*. Lund, Liber.
- Ehn, Billy og Löfgren, Orvar 2001. *Kulturanalyser*. Malmö, Gleerups Utbildning AB.
- Giddens, Anthony 1992. *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge, Polity Press.
- Gray, John (1992) 2001. *Menn er fra Mars og kvinner er fra Venus. Kunsten å forstå det motsatte kjønn*. Oslo, Hilt & Hansteen.
- Danielsen, Hilde 2002. *Husmorhistorier. Norske husmodrer om menn, barn og arbeid*. Oslo, Spartacus.
- Danielsen, Hilde 2006. *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet*. Doktoravhandling i kulturvitskap. Universitetet i Bergen.

- de Lauretis, Teresa 1989. *Technologies of Gender. Essays on Theory, Film, and Fiction*. Blomington, Indiana University Press.
- Illouz, Eva 1997. *Consuming the Romantic Utopia. Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*. Berkeley, University of California Press.
- Illouz, Eva 2007. *Cold Intimacies: The Making of Emotional Capitalism*. Cambridge, Polity Press.
- Jamison, Lynn 1998. *Intimacy, Personal Relationships in Modern Societies*. Cambridge, Polity Press.
- Knudson-Martin, Carmen 1997. "The politics of Gender in family therapy". *Journal of Marital and Family Therapy* vol 23, no. 4.
- Lorenzen, Jørgen og Wencke Mühleisen 2006. *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Markman, Howard, Scott Stanley og Susan Blumberg 2003. *Samlivsboken. Gode råd for å bevare kjærligheten og forhindre samlivsbrudd*. Oslo, Damm.
- Magnusson, Eva 2006. *Han, hon och hemmet. Genuspsykologiska perspektiv på vardagslivet i nordiska barnfamiljer*. Stockholm, Natur och kultur.
- Martinsson, Lena 1997. *Gemensamma liv. Om kön, kärlek och längtan*. Stockholm, Carlssons.
- Nyeng, Frode 2000. *Det autentiske menneske – med Charles Taylors blick på menneskevitenenskap og moral*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Pease, Allan og Barbara Pease 1999. *Hvorfor menn ikke kan lytte og kvinner ikke kan lese kart. Hvordan vi er forskjellige og hva vi kan gjøre med det*. Oslo, Cappelen.
- Røthing, Åse 2004. *Parforhold. Idealer, forhandlinger, strategier*. Oslo, Gyldendal Akademisk.
- Sirnes, Thorvald 1999. "Alt som er fast fordamper". Normalitet og identitet i endring". I: Siri Meyer og Thorvald Sirnes (red.): *Normalitet og identitetsmakt i Norge*. Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Syltevik, Liv Johanne 2000. *Differensierte familieliv*. Bergen, Sefos.
- Tannen, Deborah 1992. *Det er ikke det jeg sier! Når menn og kvinner snakker sammen*. Oslo, Cappelen.
- Taylor, Charles 1991. *The Ethics of Authenticity*. Harvard, London University Press.
- Thagaard, Tove 2005. *Følelser og fornuft. Kjærlighetens sosiologi*. Oslo, Abstrakt forlag
- Thuen, Frode 2004. "Trenger vi samlivskurs?". *Bergens Tidende* 6. januar.
- Thuen, Frode og Kristin Lærum 2005. "A Public / Private Partnership in Offering Relationship Education to the Norwegian Population". I: *Family Process*, vol 44, no. 2.
- Valentine, Gill 1999. "Doing household research: interviewing couples together and apart". *Area*, no.1.
- Aarseth, Helene 2007. "Between Labour and Love: The Re-erotization of Home-making in Egalitarian Couples within a Nordic Context". I: *NORA. Nordic Journal of Women's Studies*, vol 15, no. 2-3.
- Aarseth, Helene 2008. *Hjemskapingens moderne magi*. Doktoravhandling. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.

Andre kjelder

Ni kvalitative intervju med par som har vore på samlivskurs.
Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2005. Godt Samliv! Parkurs for første- gangsførelde.